

مرکز تحقیقات استراتژیک
معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی

گزارش

شماره ۲۸۷

خرداد ۱۳۹۶

عقیقه عابدی
مرکز تحقیقات استراتژیک

تلاش عربستان برای تأثیر گذاری بر موضع مسکو در قبال تنش های عربی- ایرانی

مقدمه

سفر محمد بن سلمان وزیر دفاع عربستان به روسیه به فاصله کوتاهی از گردهمایی بزرگ سعودی در ریاض به مناسبت سفر دونالد ترامپ به عربستان، چه معنایی می‌تواند داشته باشد؟ این سفر سوال‌های گوناگونی را درباره انگیزه‌های سعودی‌ها از تلاش برای نزدیکی به روسیه، به موازات افزایش مناسبات با آمریکا و انتخاب‌های احتمالی مسکو ایجاد می‌کند و پاسخ به هر کدام از این پرسش‌ها به ویژه درباره رویکرد روسیه به عربستان و شرایط فعلی خاورمیانه برای ایران که در منطقه بر هماهنگی و همکاری با روسیه تکیه دارد، مهم و راهبردی است.

توافقات جدید روسیه و عربستان

دیدار ولادیمیر پوتین، رئیس جمهوری روسیه با شاهزاده محمد بن سلمان، وزیر دفاع عربستان در مسکو ۳۰ مه (۹ خرداد- ۵ روز پیش از اعلام قطع روابط عربستان با قطر) انجام شد و ماحصل آن ظاهراً امضای ۴ پروتکل همکاری مشترک امنیتی میان روسیه و عربستان بود. به گزارش رسانه‌های روسیه،

پوتین در دیدار با محمد بن سلمان رابطه روسیه با عربستان را رابطه‌ای با موفقیت فراوان در حال پیشرفت معرفی کرد و وزیر دفاع سعودی هم ضمن اشاره به اختلافات کشورش با روسیه تاکید کرد که برای پشت سر گذاشتن اختلافات موجود مکانیزم‌هایی وجود دارد و هر دو کشور منافع مشترک زیادی دارند. او همچنین خاطرنشان کرد که روسیه و عربستان به طور مشترک اهداف زیادی را محقق کرده‌اند و برای همکاری بیشتر تلاش خواهند کرد.

از این دیدار جزئیات بیشتری منتشر نشد و بر این اساس نیز بیشتر مباحث درباره محورهای مذاکرات پوتین و بن سلمان در حد گمانه زنی بود. در این باره برخی بر اهمیت رایزنی احتمالی مسکو و ریاض درباره بحران سوریه و تثبیت قیمت نفت تاکید داشتند و برخی نیز از تلاش عربستان برای همراه ساختن روسیه با ناتو عربی سخن گفتند.

اگر چه سفر محمد بن سلمان وزیر دفاع عربستان به روسیه از جنبه‌های مختلف سیاسی، نظامی و اقتصادی برخوردار بود، اما این سفر به دلایل گوناگون از جمله (۱) نشست ریاض با حضور ترامپ،

تبادل قراردادهای کلان و ارقام نجومی در جبهه مقابل، برای بازیگری مانند روسیه از یک طرف مایوس کننده و از طرف دیگر اغوا کننده است. به عبارت دیگر به نظر می‌رسد ریاض با اعزام محمد بن سلمان به مسکو، ضمن تلاش برای کاهش نگرانی‌های روسیه این پیام را به مسکو منتقل می‌کند که روسیه هم می‌تواند جایی در این معاملات داشته باشد. احتمالاً ارزیابی سعودی‌ها این است که هر چه راضی ساختن روسیه هدف دور از دسترس باشد، اما دودل ساختن مسکو و کاهش شدت و سرعت همگرایی احتمالی ایران و روسیه و یا بی طرف ساختن مسکو در مناقشه احتمالی عربستان و قطر هدف احتمالی برای محمد بن سلمان خواهد بود. چرا که با افزایش تنش میان عربستان و قطر، در بحبوحه صحنه آرایبی سعودی‌ها علیه ایران در خاورمیانه، موضع روسیه از جهات گوناگون برای عربستان حایز اهمیت است. اجماع سازی علیه قطر بدون حمایت روسیه ممکن نخواهد بود.

جمع‌بندی

هر چند با توجه به پیشینه روابط ریاض-مسکو، در مجموع به نظر نمی‌رسد روسیه اعتمادی به چراغ سبزی‌های عربستان سعودی داشته باشد، اما به دلیل نیازهای اقتصادی روس‌ها باید به سیگنال‌های ارسالی عربستان و واکنش‌های احتمالی روسیه حساسیت بیشتر داشت. روسیه از زمان روی کار آمدن پوتین برای انجام قراردادهای تسلیحاتی با ریاض تمایل زیادی از خود نشان داده و بر این اساس نیز عربستان چندین بار، به ویژه در دوران اوج مذاکرات هسته‌ای ایران، پیشنهادهایی به مسکو از جمله برای خرید سامانه اس-۴۰۰ داشت. در سفر اخیر نیز گفته

(۲) افزایش تنش‌ها میان ایران و عربستان و (۳) افزایش تنش‌ها میان ریاض و دوحه، بیشتر اهداف منطقه‌ای داشت. به ویژه اینکه محمد بن سلمان، جانشین ولیعهد عربستان مسئولیت اجرای برنامه‌های بی سابقه سیاست خارجی این کشور را از زمان روی کار آمدن سلمان بن عبدالعزيز بر عهده دارد.

روسیه نه تنها به واسطه حضور در سوریه یکی از بازیگران تعیین کننده در خاورمیانه شده است، بلکه همسایگی این کشور با ایران، موضع آن را در هر نوع گزینه و کنش احتمالی اعراب و آمریکا علیه ایران، بسیار مهم می‌سازد. این در حالی است که گردهمایی مقامات برجسته بیش از پنجاه کشور در عربستان همزمان با سفر دونالد ترامپ رئیس جمهوری آمریکا به ریاض، این برداشت عمومی را ایجاد کرده که خاورمیانه در آستانه یک جبهه بندی و صف آرایبی بزرگ میان عربستان و متحدانش با ایران و احتمالاً روسیه است. بر این اساس نیز می‌توان گفت عربستان که همزمان با افزایش تنش‌ها با ایران دیپلماسی فعالی را در پیش گرفته و سعی می‌کند حتی با تحریم و انزوای قطر جبهه خود را قوام ببخشد، با سفر بن سلمان به روسیه و نمایش روابط رو به توسعه مسکو و ریاض تلاش می‌کند در روابط ایران-روسیه دودلی - بی انگیزگی و یا حتی بدگمانی ایجاد کند.

در این راستا عربستان امیدوار است چراغ سبزی به مسکو نشان داده باشد؛ در حالی که روسیه از یک طرف به دلیل تنش در رابطه با غرب و تحریم به مشوق‌های سیاسی و اقتصادی نیازمند است و از سوی دیگر به واسطه قرارداد تسلیحاتی عربستان و آمریکا با بیش از ۱۱۰ میلیارد دلار ارزش و در واقع

با ریاض و یا افزایش مناسبات نیست. در سفر اخیر محمد بن سلمان، پوتین باردیگر دعوت از سلمان بن عبدالعزیز آل سعود، پادشاه عربستان به مسکو را تکرار کرد.

در واقع به رقم تحولات اخیر چه در روابط عربستان-آمریکا، چه روابط عربستان-قطر و حتی روابط ایران و عربستان، مسکو به مانند رویکرد سال‌های اخیر خود، بازی با همه طرف‌های خاورمیانه را ادامه می‌دهد. واکنش روسیه در قبال قطع روابط دیپلماتیک عربستان و برخی از متحدانش با قطر نیز نشان‌دهنده این نکته است. روس‌ها با تأکید بر عدم مداخله مسکو در امور داخلی کشورهای دیگر از جمله قطع رابطه چند کشور عربی با قطر، خواستار حفظ ثبات و امنیت کشورهای حوزه خلیج فارس و حل اختلاف آنها در چارچوب صلح و آرامش شده‌اند. در همین راستا، مقامات روسیه در کمتر از یک هفته گذشته با نمایندگان هر دو طرف سعودی و قطری دیدار و رایزنی داشته‌اند.

البته ناگفته نماند تنش در منطقه در این سطح، در شرایط فعلی به نفع روسیه است و می‌تواند یکی از موانع کاهش احتمالی بهای انرژی باشد اما روس‌ها افزایش تنش منطقه‌ای را به دو دلیل در راستای منافع خود نمی‌بینند؛ ۱. افزایش اختلافات میان تهران و ریاض، به رشد افراط‌گری و خشونت در سطح منطقه منجر می‌شود و این موجب گسترش دامنه بی‌ثباتی به نزدیکی مرزها و حوزه نفوذ روسیه می‌شود. ۲. بازیگری که بیشتر می‌تواند از شکاف بین تهران و ریاض استفاده کند، آمریکا است.

از نظر روس‌ها درگیری عربستان سعودی و قطر با یکدیگر تازگی ندارد ولی سیاست آمریکا و تلاش آن برای استفاده از تضادهای منطقه‌ای با ایران باعث

می‌شد که عربستان علاقمند به خرید موشک‌های دوربرد از روسیه است. اگرچه در عمل این طرح‌ها تاکنون به جایی نرسیده اما کماکان احتمال مطرح شدن پیشنهادهای مشابه وجود دارد.

در کل باید در نظر داشت روسیه و عربستان، انگیزه‌های مهمی دارند تا برای حفظ روابط فعلی تلاش کنند. ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه در آستانه انتخابات ریاست جمهوری این کشور، نیازمند است اقتصاد کشورش را که تازه از رکود دو ساله خارج شده است، تقویت کند. اگر این هدف از طریق توافق تسلیحاتی بین عربستان و روسیه تأمین نشود، با وجود توافق نفتی می‌تواند تضمین شود.

هر چند برخی معتقدند که تلاش برای برآوردن نیازهای عظیم انرژی چین تهدیدی برای توافق نفتی روسیه و عربستان است. اما باید به این نکته نیز توجه داشت که عربستان با طرح‌های جدید به دنبال جلب نظر روسیه است. همزمان با سفر محمد بن سلمان به مسکو نیز وزیر نفت عربستان اعلام کرد این کشور تمایل دارد در پروژه ال ان جی روسیه در قطب شمال سرمایه‌گذاری کند. وزیر انرژی عربستان گفته است که ریاض به دنبال پروژه‌هایی برای همکاری‌های بلندمدت با روسیه است و ال ان جی می‌تواند یکی از این پروژه‌های مطمئن باشد. اوایل سال جاری میلادی ولادیمیر پوتین اعلام کرد روسیه باید به بزرگترین تولیدکننده ال ان جی جهان تبدیل شود^۱ علاوه بر جنبه اقتصادی رابطه روسیه و عربستان، مسکو بر اساس سیاست کلی خاورمیانه‌ای خود و به دلایل گوناگون بی‌تمایل به حفظ سطح کنونی روابط

1. See more: <http://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Saudi-Arabia-To-Consider-Investing-In-Russias-Arctic-LNG-Project.html>

می‌شود اختلافات شدت یابد. روابط روسیه با کشورهای خلیج فارس اگر بهتر از گذشته نباشد، بدتر نیز نیست و در عین حال روسیه ضمن حضور نظامی در سوریه، در تلاش برای احیای اتحاد سنتی خود با مصر است و در این راستا پیشرفت خوبی داشته است. با این حال روسیه با ایران هم مشارکت می‌کند و به همین دلیل تشدید تنش‌ها به خط مشی مسکو لطمه وارد می‌کند.

در واقع در مجموع روس‌ها تهدید کنونی را بیشتر از ناحیه دخالت آمریکا در منطقه می‌بینند. البته مسکو پیشنهاد ایجاد ناتوی عربی، به عنوان اتحاد مورد حمایت آمریکا برای موازنه با ایران، را جدی نمی‌گیرد. از نظر روس‌ها متحد شدن کشورهای عرب علیه تهران فوق العاده بگرنج خواهد بود زیرا عامل مذهبی از این اتحاد جلوگیری می‌کند. علاوه بر این، بازدهی نظامی پیمان هم شک برانگیز است.^۲

بنابراین پیش بینی می‌شود روسیه در تنش میان ایران و عربستان و یا عربستان و قطر، سیاست گذشته خود یعنی پرهیز از حمایت محض از یک طرف و رایزنی با همه طرف‌ها را دنبال نماید.

2. <http://izvestia.ru/news/720344>

